

Román képviselők az 1848–49-es országgyűlésben

Az első népképviselési országgyűlés 1848–1849-ben Magyarország soknemzetiségű jellegének megfelelően nemzetiségi követeket is befogadott, akik tudatosan képviselték népük érdekeit. Legtöbb volt a román képviselő, bár számuk aránya nem érte el az Erdéllyel egyesült Magyarország román nemzetiségének az arányát. Voltak, akik előre hirdették, hogy az 1848: IV. tc. alapján összeülő országgyűlés „minden lesz csak nem magyar”. Maga Wesselényi Miklós is román többségtől tartott Erdélyből, ez azonban nem következett be.

Az okok között feltétlenül meg kell említeni a magyarság vezető szerepét potenciálisan és tudatosan őrző vármegyei nemességet és értelmiséget, valamint a románság passzivitását, ami politikai éretlenségükből fakadt, illetve abból az ellenséges hitetlenségből, hogy az évszázadok során felhalmozódott bajok az országgyűlésben nem oldhatók meg.

Ahol a nemzetiségi tömegek éltek a törvény adta lehetőségekkel, több helyen sikeresen juttatták be saját képviselőjüket. Ez történt a Partium déli részén, Krassó megyében, ahol a román társadalom erdélyi viszonylatban aránylag fejlett volt. Itt a tíz választható követ közül nyolc helyre román választottak és ebből három helyen Murgu Euthim győzött, akire magyarok is szavaztak. Származásuk és tevékenységük alapján az országgyűlésben összesen 21 képviselő tekinthető románnak.

A román képviselők csoportja társadalmi tagozódás szempontjából a nemes Bohaczel Sándortól, a papi hivatásúak, a nemesi eredetű, de már polgári foglalkozású Buda Sándor, Dragos János stb. és a polgári származású Szerb Tivadaron stb. keresztül Csolokos Dénes hentesig tulajdonképpen teljes társadalmi körképet alkotott volna, ha nem hiányzik közülük a paraszt. Politikai szempontból is széles tagolását a román képviselők csoportja. Murgu Euthimot megválasztásakor a Márczius Tizenötödike című lap, mint barátot, mint „tizenhárompróbás radikális” üdvözölte. Radikálisnak vehető főleg 1849-es tevékenysége alapján Dragos János, aki teljes mértékben helyeselte a Habsburgok trónfosztását, valamint Pap Zsigmond, Buda Sándor és Gozman János, akik Murguval együtt aláírták a képviselőház legradikálisabb tagjainak felhívását, amelyben Magyarországnak demokratikus köztársasággá való átalakítását követelték.

Radikális volt Vlad Alajos is, aki a Szemere-kormány bemutatkozását követő napon sürgette a képviselőházban az úrbéri kérdés napirendre tűzését és kénytelen volt kilépni a Radical Pártból, hiszen az 1849 áprilisában egyesült a liberálisok egy részével.

A román képviselők többsége polgári demokratának tekinthető. Ide tartozott eleinte még Pászku Miksa és Joaneszko István is, akik a temesvári komitében vitt tevékenységükkel később az ellenforradalom oldalán kötöttek ki: az 1848. október 3-i császári és királyi manifesztum után, október 29-én kelt kiáltványukban megtagadva a közösséget a forradalmi kormánnyal ellenállásra hívta fel Temes megye lakosságát. Amiért is az Országos Honvédelmi Bizottmány azonnal hazaárulónak és törvényen kívülinek nyilvánította a temesvári komitét minden tagját.

Kis arcképek a román képviselőkről

Murgu Euthim, Lugos város képviselője, kiemelkedő egyéniség a csoporton belül. Vukovics Sebő 1848. június 27-i levelében a szerb felkelést Murgu segítségével vélte leverhetni és azután komolyan a szemébe akart nézni. Jakabffy Kristóf Krassó megye alispánja 1848. június 1-én Szemeréhez írt levelében jellemezte: „e férfiú került a nemesebb osztálynak, a nem oláhoknak társaságát, került a város népesebb utcáit, de naponta fogadta a falusi nép küldötteit.” Jakabffy választa ebben a levélben a magyar félelmeket is: „a népfanatizmus által most már vértanúnak vallott Murgu egyetlen fölhívása lángba boríthatná az egész vidéket és mind az, ami nem oláh eltiportathatnék, a magyarok élete és vagyona biztos nem volna többé – és ezen veszedelmes egyén követjelölt s mint mondják, Pestről, hol kiszabadulása óta folyvást tartózkodik, a napokban lejönni készül.”

Balázsfalva főtere a görög katolikus székesegyházzal és a teológiai intézettel

Murgut Pesten az Újépületben politikai fogolyként őrizték a forradalom kitörésekor, 1848. április 8-án szabadította ki innen a pesti nép. Ez a tény nagyban növelte népszerűségét. Kezdetben íróként működött, az elsők között tért át a cirill-betűs írásról a latinra a román irodalomban. A pánszlávizmus ellen könyvet jelentetett meg 1830-ban. A pesti egyetemen jogi vizsgát tett, majd Jászvásárra ment filozófiát tanítani, egyben a moldvai fejedelemség kulturális politikájának a szervezője volt.

Bălcescu tanítója és összeesküvő társa, a Bánát kapitányának nevezték a forradalmi időkben, a magyar–román megegyezés híve volt. A nemzetiségi törvény szövegével 1849. július 28-án még elindult Avram Iancuhoz, de a cári csapatok előrenyomulása megakadályozta célja elérésében. Forradalmi tevékenységéért a Habsburg-reakció halálra ítélte, amit 1851-ben kegyelemből négy évi várfogságra változtattak.

Dragos János, Bihar megye belényesi kerületének képviselője volt. A forradalom szolgabíróból radikális demokratává tette, nagy politikai fejlődésre volt képes. A pénzügy-minisztérium titkára 1848. szeptember 5-től, az aradi görögkeleti egyházmegye kormánybiztosa 1849. február 21-től, a román felkelőkkel való tárgyalásra kiküldött kormánybiztos 1849. április 14-től. A románokkal való tárgyalásakor szöszegés gyanúja miatt 1849. május 10-én tárgyalófelei megölték. Dragos ártatlan volt, halálával a magyar–román megbékélés többször eljátszott és eltávolodott lehetőségének tragikus szimbólumává növekedett.

A román polgári történetírásban Dragomir 1947-ben megjelent könyvében renegátként szerepel, Xenopol pedig „nyomorultnak” nevezi. Ő volt az, aki 1849. április 14-én a Habsburgok trónfosztására készülőknek javasolta, hogy a nap fontosságára való tekintettel, menjenek át Debrecenben a református Nagytemplomba. Azt írták róla, „a Kossuth beszédét vívő Dragost jóformán az egész Mócföld – román szemtanúk állítása szerint – nagy lelkesedéssel fogadta.” Haláláról értesülve Iancu, aki a híre visszatért Abrudbányára, „egész lelkében megszorodva ezen emlékezetes szavakat mondá: oly vitézül harcoltatok a honvédekkel, hogy szeretnék mindnyájatokat megcsókolni, de azzal, hogy megöltétek Dragost, nagyon megszorítottátok a lelkemet.” Helye betöltetlen maradt a képviselőházban, mert a kormány halálát hivatalosan sosem jelentette be és így új választásokat a belényesi kerületben nem tűztek ki.

Vlád Alajos, Krassó megye nagyzorlenci kerületének képviselője, ügyvéd. Mindvégig kitartott a forradalmi kormány és országgyűlés mellett. A román nemzetiségű sorkatonaság megszervezésére kiküldött kormánybiztos volt 1848. október 22-től. Szemere Bertalan 1849. július 28-a után Lugosra küldte a nemzetiségi törvény terjesztése végett és számára Krassó megyében főispáni kinevezést helyezett kilátásba.

Papp Zsigmond, Kővárvidék Kis-Nyíres kerület képviselője, minisztériumi fogalmazó, görög katolikus pap, kővári lelkész. Az Országos Honvédelmi Bizottmány titkára 1849. február 4-től. Az Amicu Poporului és a Demokratieia című két rövidletű újságjában a mély bizalom hangján szólt a román néphez, érthető nyelven és a népi gondolkodás fordulataival és formájában. Windischgrätz pesti bevonulásakor, 1849. január 5-én nem tudott időben eltávozni és így Pesten bujkálni kényszerült. Második lapjában már szorosán együttműködött Bălcescuval, aki a háttérből igyekezett befolyásolni szerkesztői munkáját.

Buda Sándor, Közép–Szolnok megye Szilágycseh kerületének képviselője, megyei tisztviselő. A megye román felkelőinek lecsillapítására kiküldött kormánybiztos 1849. november 3-tól, a Radical Párt tagja 1849. áprilisától. Őszinte nyilatkozat című cikkében 1849. április 24-én megkísérelte a magyar–román viszony teljes történelmi megvilágítását. A veszélyes küldetést a hegyekbe lancu táborához maga is vállalta volna Papp Zsigmonddal együtt. Dragos mindkettőjük érdekében 1849. április 28-án Nagyváradon kelt levelében Kossuthoz esedezett, „méltóztassék nekik utat nyitni érdem szerzésére.” Buda Sándor forradalmi érdemeit később a Habsburg-bíróság halálos ítélete „jutalmazta”, amit kegyelemből 18 évi várfogságra enyhítettek.

Szerb Tivadar, Arad megye radnai kerületének képviselője, Arad főbírája, a szabadságharc idején miniszteri titkár, a Bánság katonaaállítási kormánybiztosa. A szerb papi hierarchia ellenében különös gonddal képviselte a görögkeleti románság érdekeit. Az 1849. február 28-i határozat értelmében lemondottnak tekintették, mert a többszöri felszólítás ellenére sem jelent meg Debrecenben az országgyűlésben. Utána a radnai kerület új követe Vörös Antal első alispán lett.

Gozman János Bihar megye csekei kerületének képviselője, akit Csengery Antal, a Pesti Hírlap egyik szerkesztője ellenében választottak meg nagy verekedés közepette. Revansképpen az újság meg is jegyezte róla, hogy minden érdeme oláhsága, „követségre semmi képessége s politikai jelleme gyakran változott.” Megválasztása után azonban a hűségese képviselők között találjuk még 1849. július 28-án is, Szegeden, az utolsó előtti ülésen, ahol kissé igazságtalanul Madarász József ellen dörgött a nemzetiségi béke érdekében, háttérbe tolva az úrbériség kérdését. Nem gondolva meg, hogy a feudális maradványok teljes eltörlése, amit Madarász szorgalmazott, hatásában éppen a nemzetiségi béke előkészítője lehet. Mindkettőjük tévedése volt, hogy ekkor már sorrendi kérdések nem menthették meg a magyar forradalom és szabadságharc ügyét.

Papfalvi Konstantin, Vajdahunyad város követe, hátszegi görögkeleti pap, püspöki helynök, azon románok egyike, akik nem álltak szemben a magyarsággal, „a nemzetiség és a haza között harmóniát igyekeztek teremteni”, „szelíd, jóindulatú, nem túl sok akaraterővel rendelkező egyéniség volt.” A forradalom után az osztrák hatóságok zaklatásainak volt kitéve, a román tudományosságban „renegát” jelzőt kapott, ez magyarázza értékes önéletrészének máig kiadatlan voltát.

Mán József, Máramaros megye Aknasugatag kerületének képviselője, 1847–1848-ban járási főszolgabíró volt, 1848. júniusában egyértelmű választási győzelmet aratott kerületében. Kormánybiztos volt 1849. március 17-től.

Popovics Miklós szászvárosi képviselő, görögkeleti esperes. Lészai Dániellel, a másik szászvárosi képviselővel, az Innsbruckba ment küldöttség tagja volt 1848. július 25-én.

Bozsinka Axent a Krassó megyei Szászabánya képviselője, akinek megválasztásakor, a bányatisztek óvása szerint, választójoggal rendelkező munkásokat ütöttek el szavazati joguktól és akinek választhatósága sem volt tisztázva. A megismételt választáson megint őt jelölték képviselőnek. Foglalkozására nézve ügyvéd.

Boheczel Sándor, Doboka megyei képviselő, kolozsvári ügyvéd és földbirtokos. Szentiványi Károly, a Királyhágón túli résznek teljhatalmú kormánybiztosa 1849. május 8-án a képviselőházban bemutatott levelében hivatalnokoskodásra magához kérte és kapta.

Balomiri Simon, Szászsebesiek képviselője, székügyész. A forradalom és szabadságharc után alapító tagja volt az Erdélyi Román Irodalmi és Népművelési Szövetségnek.

Ohnitz János Hátszeg város képviselője, szászsebesi ügyvéd. Javaslatot terjesztett az országgyűlés elé a Királyföldön lakók dézsmafizetés alóli felmentése tárgyában.

Csolokos Dénes Krassó megye Facset kerületének képviselője, akiről a nemesi jelöltek kicsöppenése miatti elégedetlenségben azt jelentette Gyürky Pál főispán, hogy mészáros legény létére lett képviselő. Később lemondottnak tekintették, mert 1849. március 1-ig nem jelent meg Debrecenben.

Pap Máté, Fogarasvidék képviselője, fogarasi kincstári hivatalnok. Fogarasvidék először gróf Teleki Lászlót választotta meg, de a gróf a nagyabonyi mandátumát fogadta el. Az ismételt választáson győzött Pap Máté.

Boér Antal Fogarasvidék képviselője, ügyvéd, földbirtokos. Politikus volt már a szabadságharc előtt. Az országgyűlés igazoló bizottságának a tagja. Tevékenységéért 1851–1857-ig politikai fogoly volt.

Popovics Zsigmond az Arad megyei Butyin város képviselője, a lemondott magyar Urbán Gyula helyére került. 1849. május 23-án jelentette be a képviselőház elnöke a megválasztását.

Joaneszko István, Krassó megye Bogsán kerületének képviselője, Lugos város jegyzője volt. A temesvári román komitét tagjaként a Habsburg ellenforradalom oldalán kötött ki. Debrecenben már nem jelent meg, ezért lemondottnak tekintették. A forradalom és szabadságharc leverése után Lugos városban az osztrák katonai parancsnokságnak tanácsot adó román szervezet agilis tagja.

Pászku Miksa, a Krassó megyei Oravica kerület képviselője, ügyvéd és tanfelügyelő. Krassói toborzási kormánybiztos volt 1848. szeptemberétől. A temesvári román komitét tagja, Debrecenben már nem jelent meg az országgyűlésben, ezért lemondottnak tekintették.

Mihályi Gábor, Máramaros megye Felsővisó képviselője, alispán, földbirtokos. Jellemzése szerint: „a néppel ugyan egy vallású, egész megye főleg oláh ajkú lakosai, a papság közt szerteágazó rokonsága, hivatalos eljárásaiban szigorúsága mellett is, mindig fenntartott népszerűsége, 1000 ágyúnál hatalmasabban támogatandanak, lesz képes egyedül magyar nemzetiségünk érdekeit Máramaros oláh s orosz ajkú lakosai közt elmozdítani s a kormány segélyével örök időkre megszilárdítani.”

A román képviselők tevékenysége

Az országos agrármozgalmakon belül, főleg Erdélyben, román népi megmozdulásokra került sor a földek, legelők stb. ügyében. Eközben a román értelmiség, papság igyekezett megfogalmazni a román követeléseket, melyek sokszínűek voltak. A magyarországi románság legalapvetőbb kérdése azonban az volt, hogy jövőjét a forradalmi magyarság, vagy a Habsburg-dinasztia igényeinek figyelembevételével kívánja-e rendezni.

A román országgyűlési képviselők csoportja érzékenyen reagált a kor egyetemes és román nemzeti kérdéseire. Az általuk adott válaszok végül is kifejezték az Erdéllyel egyesült Magyarország románságának álláspontjait.

A Bánátban és Dél-Erdély nyugati részén a legnagyobb sérelem a románságot az ortodox szerb egyházi vezetés részéről érte. A szerb pópák addigra teljesen magukhoz ragadták az egyházi vezetést a románság tömegei felett. A Királyföldön is egyházi, nyelvi és közigazgatási sérelmek formájában jelent meg a román-szász ellentét.

Mindezekért és még másokért 1848 nyarán nem volt reménytelen a magyar-román megbékélés, sőt az összefogás. Prodan Simon musinai román pópa Enyed polgárságához intézett levelében 1848. október 19-én azt írta: „Jaj, ha mű szerencsések lennénk egymást megérteni, a vállunkat összetenni, egy kenyérből, egy edényből egyforma portiot venni, egész világ urai lehetnénk...”

Az első lugosi gyűlés 1848. május 4-én szimbolikus rajzban demonstrálta a magyar–román egyetértést: „Este Lugos városa ünnepi díszbe öltözött, egy kivilágított rajz egy magyart ábrázolt, amint jobbját nyújtja a mellette álló bánsági románnak.”

A második lugosi gyűlés 1848. június 27-én már a fegyveres harcra határozott a bánsági románokat elnyomó szerbek ellen, Murgu elnöklete és Vlád titkársága mellett. A két bánsági képviselő jelentését 1848. július 13-án nyújtotta be a belügyminiszterhez. Javasolják a nép egy héten belüli felfegyverzését a közös ellenség ellen. „... arra a megállapításra jutottunk, hogy ezek szerb nemzetiségű idegen püspökök, akik már előbb is azon fáradoztak, hogy főpásztori hatalmuk felszámolásával a románokat a maguk pánszláv-szerb pártjára tereljék. Most amikor honfitársaik Horvátországban és Szlavóniában fellázadtak a magyarok ellen, nemcsak saját területüket kívánják elszakítani Magyarországtól, hanem egyszersmind a mi bánsági vidékünket is kiáltványaikban úgy akarják feltüntetni, mint lázadó monarchiájuk szerves részét...” A karlócai szerb metropolita odáig merészkedett, hogy Nagyváradra kiáltványt küldött, melyben a magyarok és a forradalom elleni lázadásra szólította fel a várost.

Végül is Jellasics támadása Fiume magyar felségterület ellen 1848. augusztus 31-én, majd megindulása Magyarország ellen szeptember 11-én adta meg a jelet az erdélyi románság vezetőinek arra, hogy elérkezett az idő elégedetlenségük nemzeti polgárháborúvá szélesítésére a császári csapatok oldalán. A román nemzet Erdélyben 1848. szeptember 27-én kinyilatkoztatta, hogy fegyverkeznek a magyarok ellen.

Az események ilyen fordulata lehetetlenné tette a román nemzetiségi törvények végleges elkészítését, tárgyalását és elfogadását az országgyűlésben. Papfalvi Konstantin szeptember 17-én mondott beszédére maga Kossuth is felfigyelt és magához kérte beszélgetésre. Az országgyűlés elnöke szeptember 19-én bejelentette, hogy a nem egyesült vallású (görögkeleti) románok temesvári gyűlése iskolai kormányzatuk biztosítását kérte a szerbek ellenében. Szerb Tivadar e témában törvényjavaslatot nyújtott be. Kossuth erre azt javasolta, hogy az egészet tárgyalják együtt Dragos szeptember 14-én benyújtott javaslatával. Murgu november 17-én nyújtott be újabb javaslatot a román polgárok egyházi jogairól.

Pázmándy Dénes elnök szavai jelzik, hogy a kölcsönös baráti hangulat ekkorra már a képviselőházban is elenyészőben volt. „Román atyánkfiai zsinatról tesznek említést, melyet a kormány megtartson, de melyet maguk fegyveres kézzel megtartottak ...” – mondta keserűen Pázmándy. Ennek ellenére az elnök az osztályokhoz utasította feldolgozás végett és közhelyeslés közben Szerb Tivadar javaslatát. Az ellenforradalom katonai rohama és az oldalán működő, fokozódó erdélyi román fegyveres támadás azonban hosszú időre lehetetlenné tette, hogy az országgyűlés nemzetiségi javaslatokkal foglalkozzék. Ez az általános bizalomvesztés és időhiány hosszú időre tétlenségre ítélte a román képviselők csoportját.

Az 1849-es év tavaszán ismét felcsillant a remény a magyar–román megbékélésre. Dragos János tevékenységének egyik jelentős eredménye volt a román görögkelti zsinat megtartása 1849. március 17–19-én Kiszjenőn. A zsinat egyházi kérdéseket rendezett a kebelén belül és bizalmat szavazott a magyar forradalmi kormánynak.

Az anyanyelv és az anyanyelvi oktatás kérdései 1849-ben megint felvetődtek az országgyűlésben. A magyar kormány természetesen ragaszkodott az ország integritásához, területi sérthetetlenségéhez és a magyar nyelv „diplomatikai” előnyéhez, ahogy akkor mondták. Nicolae Bălcescu, a román forradalmi emigráció képviselője a magyar kormány mellett Debrecenből írta egyik harcostársának 1849. június 3-án „a Batthyányinak ... mondtam, látja, hogy a románok elfogadják önöktől mind a két elvet, amit akarnak: az ország integritását és az önök diplomáciai nyelvét: a többit adják meg nekik ... Pesten fog ez elválni, ahová a kormány és én holnap megyünk.” A katonai helyzet hirtelen rosszabbra fordulása azonban ismét megakadályozta az országgyűlést, hogy az egyetlen, 1849. július 2-i Pesten tartott ülésen bármit is tegyen a magyar–román viszony kérdésében.

A magyar–román összefogás eszmei alapjait természetesen többen vázolták a képviselőházban a magyarok és a románok közül. Pap Zsigmond 1848. augusztus 26-i képviselőházi beszédében összefoglalta az egészet. „Én nyíltan kimondom, miként nekünk románoknak, valamint hajdan nem volt múltunk a magyar nélkül, úgy dicső jövőnk sem lesz a magyarok nélkül. Hiszem azt és vallom, miszerint bennünket fenyeget a pánszláv s látjuk

hova céloznak törekvéseik, ti. Romániára és Moldvára, s látjuk miként akarja az orosz rátenni karmait a románok szabadságára, hogy ekként őket semmivé tegye. S meg vagyok győződve, hogy ha legyőzik a románokat, úgy le leszünk mi is győzve, minthogy nincs nemzet, mely annyira hajlammal viseltetik irántunk, mint a román nép, mert valamint a magyarok Ázsiából vannak ide állítva testvér nélkül, úgy a románok is magokban állnak s így a két nemzetnek kezét kell nyújtaniok, hogy mások el ne nyeljék.”

Az összefogást sürgető hangok mellett azonban mindvégig hallhatók voltak a románság elszakadási törekvéseinek a hangjai, illetve az ezzel való vádolás. Kossuth is puhatólódzott Bălcescuval tárgyalva a megalkotandó „dák királyság” felől. Bălcescu természetesen elhárította ezt a tervet, a külföldi propaganda számlájára írva még a felvetését is.

A Közlöny is elemezte 1849 nyarán a helyzetet: „Az oláhság mozgalma más irányú volt, szikrát a szláv mozgalmaktól kapott, s cél volt három ország elnyomott népségéből egy kompakt nemzeti hatalmat alakítani. Merész álom volt ez, hova ez elnyomott nép csak a török, orosz és magyar hatalmak romjain emelkedhetett volna fel, pedig ez nagy fa volt azon lomha és jámbor nép fejszéjéhez s ennél rájuk nézve sokkal üdvözőbb lett volna a magyar szabadság osztályossága, mellyel általunk testvéreileg megkínálva volt.”

Bizonyos, hogy egész Közép-Európa sorsa másként alakult volna, ha a magyar-román összefogás 1848–1849-ben megvalósul, mert a románság „megkínáltatott” a szabadságjogoknak nagyobb körével, mint amilyenre szorítottott bármelyik magyar nemzetrészt Romániában, Szlovákiában és Jugoszláviában mindmostanáig. Bizonyos, hogy az akkor még elképzelhetetlen helyzet, az orosz, török és magyar „hatalom” összeomlása, ráadásul szinte egyidőben, bekövetkezett az I. világháború végén, aminek következtében a nevezett három ország romjain létre jöhetett Románia. Bizonyos, hogy a II. világháború végén Magyarország és Románia a lényegileg pánszláv Szovjetunió torkába hulló falattá vált.

Erdélyben 1849 áprilisára elszabadult a pokol. Csutak Kálmán őrnagy, előzőleg türelmes és jószívű kiáltványokat küldözgetett az Érchegységben székelő román felkelőkhöz, de még ő is elveszítette hagyományos béketűrését a románok népiertássa fajuló hadmozdulatai következtében. Szózat Zaránd megye fellázadt oláh ajkú lakosaihoz című, 1849. április 20-án Brádról kiadott kiáltványában olvashatjuk: „Én az öntudatos vétkest üldözöm: míg ti a csecsemőkig kiirtottatok mindent, mi az igazak, jogszeretők és a béke és szabadsághajtók fajához tartozott. Oláhok, ez bosszút és elégtételt kíván. De én nem követhetem az emberi indulatok szenvedélyes szavait, engem egy világölelő, higgadt kormány rendelete vezérel ... Nyolc napot adok a jóakarátú elcsábultaknak megtérésre, azon túl istennél a kegyelem, mert nekem rendeltetésem: vagy meghódítani e megyét, vagy földét, mint tiszta földet, ha egyetlen lakó nélkül is, visszaadni a magyar hazának.”

Ezekben a vészterhes hónapokban a román képviselők megélenkültek. Pap Zsigmond 1849. április 7–10. között Vélemény az erdélyi ügyben címmel beadványt nyújtott át Madarász Lászlónak, a Honvédelmi Bizottmány tagjának. „Az oláhok vezetői át kezdik látni, miszerint őket a szászok rútol meg fogják csálni, Ausztriától pedig mitsem fognak nyerni. Szégyenlik azt, hogy az orosz utáni segélyfelhívásnak eszközei voltak, annál is inkább, minthogy éppen azon tagok és egyének, kik az orosz ellen Oláhországban és Moldáviában hathatósan kiköltek, ugyanazon egyének szelleme által vala Erdélyben is vezetve az oláh ügy, ők tehát az abszolutizmusnak elvszerinti ellenei lévén, úgy látszik szeretnének a dolgoknak más fordulatot adni.” Pap Zsigmond javasolta, hogy a román nép közé a kormány képviselőket küldjön.

Kossuth és Dragos valószínűleg 1849. április 10-én tárgyalt először a román felkelők vezéréhez, Iancuhoz küldendő követségről. A képviselőház engedélyt is adott Papfalvinak a távozásra, hogy Hunyad megyében világosítsa fel a román népet. A román képviselőknek az a csoportja, amely elkísérte az országgyűlést Debrecenbe és Dragos szállásán tartotta megbeszéléseit, a veszélyes feladatok vállalásától sem hátrált meg a két nép megbékéltetésének ügyében. Kossuth figyelmeztette is őket vállalkozásuk veszélyeire, Dragos is teljes tudatában volt küldetése veszélyességének: „... működésem közben dicsvágyból meg is rohanhatnának, mi nem lehetetlen ... akkor én buzgalmam áldozatául esem.”

A Szemere-kormány megalakulása 1849. május 2-án, Dragos tárgyalásai Iancuval, és még más tényezők ismét felkeltették a reményt a magyar-román viszony kedvező rendezéséhez.

Buda Sándor román képviselő Őszinte nyilatkozat című írása a Közlönyben április 24-én jól jellemzi ezeknek a hónapoknak a helyzetét és várakozásait. Nem kímélte a feudális reakciót, az erdélyi arisztokráciát, sem az erdélyi román vezetés különböző frakcióit, köztük a „dákóromán eszmével fanatizált professzorokat.” Majd április végén bizakodással, hogy a magyar–román viszony tiszta lappal megoldható lesz, azt írta: „Szenvedélyesen menteni nem célolok a román nemzetet, de bosszús s epés indulat helyett szánalmat s kibékítő érzetet minden hazafitól igényelek, kárhoztassuk annyiban, amennyiben hibás – de az erdélyi arisztokrácia bűneit, Vay Miklóst, a szászokat, könnyen hívségünket, ha igazságosak akarunk lenni, soha a számításból ki ne felejtjük...”

Dragos tárgyalása Iancuval és vezérkarával annyira előrehaladtak, hogy május 6-án délre már magyar lobogók lengtek Abrudbányán, a főhadiszálláson. A magyar felségjelvények használatában ez egyedülálló eset, a román felkelők egyetlen-egy táborra sem tűzte ki a piros-fehér-zöld zászlót addig az időpontig.

A topánfalvi román népgyűlés, amelyet május 5-én tartottak, Dragos számára is nagy gesztus volt, ennek hatására másnap a „nyakas Bucsum” letette a fegyvert a magyarok ellenében. A tárgyalások a megbékélésről lényegében befejeződtek, amikor Hatvani Imre csapatának támadásáról a hír megérkezett Abrudbányára. Ebben az órában az árulónak vélt Dragost az a román tribun dobta oda martalékul bosszúsomjas lándzsáinak, akinek osztrák megbízatása volt megakadályozni a kibékülést és felszított állapotban tartani a nép bizalmatlanságát a magyarok ellen.

Iancunak sikerült elmenekülnie az Érhegység köré vont magyar katonai gyűrűből. Verespetak és Abrudbánya magyar lakossága az újra fellángolt román bosszúhadjárásban semmisült meg. Június 6-án a magyar minisztertanács programként tűzte ki a nemzetiségek „kibékítését”, melynek végrehajtásához Buda Sándor és Pap Zsigmond román képviselők azonnal a segítségüket ajánlották.

Vasvári Pál forradalmi hevülettel otthagyta minisztériumi állását ezekben a napokban és a gerillaharcban győzni képes szabadcsapatot vélt szervezni a magyar és a nemzetközi egyetemi ifjúság színe-javából. Az Érhegységben dühöngő román ellenforradalom elleni hadjárásban ez az ifjúság nagyrészt odaveszet és maga Vasvári Pál is hősi halált halt a Mariselnél vívott ütközetben 1849. július 6-án.

Hatvani 1849. május 10-én csapatrészeit magára hagyta Abrudbányánál, ezek meg is semmisültek a román támadás következtében. Júniusban rosszul vezette még megmaradt szabadcsapatát, mert Cerbu falun túl a Bolfu hídnál meglephették és társait szinte teljesen felkoncolták a románok. Súlyosbítja ezt az esetet, hogy Hatvaniban bízva kb. 2000 magyar polgári menekülő volt vele, akik majdnem egy szálíg odavesztek.

Gozman János román képviselő ebben a hisztérikus helyzetben 1849. június 21-én keltezett levelet Avram Iancuhoz. Figyelmeztette Iancut, hogy a Habsburgok a kremsieri alkotmánnyal tulajdonképpen becsapták a románokat, végül újra megbékélésre hívta fel: „... nincs többé okuk önöknek, hogy véres fegyvert rántsanak szegény hazánk ellen és hogyha nemzeti létünket békés úton megszerezhetjük, miért harcoljunk magyar testvéreinkkel? Miért gyengítsük egymást, mikor tirannus ellen egyesült erőre van szükség?”

Paszkievics cári főparancsnok főerei 1849. június 15–18. között átlépték a magyar határt és Ligyeri orosz csapatai is június 18–20. között betörték Erdélybe. Kossuth kormányzó-elnök és Bălcescu 1849. július 14-én aláírták a magyar–román megbékélés tervezetét. A magyar forradalom a legmesszebb menőkig teljesítette a román igényeket. Elismerte a román nemzetet, mint közösséget és túl az április 14-i törvényeken biztosította számára, hogy a román többségű megyékben kétnyelvű legyen a közigazgatás. Elfogadta a román ortodox egyház megszervezését, megszabadítva a románokat a szerb papi hierarchiától. Elfogadta az évenkénti román nemzeti gyűlés gondolatát. Felhatalmazták a román emigránsokat, hogy Magyarországon légiót szervezhessenek elsősorban Havasföld felszabadítására a török hatalma alól. Mindennek feltétele az volt, hogy a román felkelők elismerik Magyarország területi integritását, a magyar nyelv diplomatikai elsőbbségét az országban, két héten belül leteszik a fegyvert és felesküsznek „Magyarhon függetlenségére.” Ezután természetesen megkezdődött volna a román felkelő csapatok betagozása a magyar hon-

védségbe, melynek során a román tisztek megtartották volna rangjukat, sőt számos előléptetésre is számíthattak volna.

Bălcescu oly bizakodó volt megint, hogy ezen a napon azt írta Ghicának: „Jól emlékszem, mit írtam Ion Bratianunak Konstantinápolyból: az fogja megmenteni a hazát, aki elmondhatja: Magyarországból jöve vittem véghez az új honfoglalást.”

Az országgyűlés 1849. július 28-án meghozta Európa első nemzetiségi törvényét. De Iancu már azt üzenté július 30-án Kossuthnak: „Ami volt, volt, már késő.” Iancu semlegességi nyilatkozatot tett közzé a kibontakozó magyar forradalmi és osztrák–orosz ellenforradalmi végső küzdelemben.

Murgu vállalta, hogy életveszélyes körülmények között elviszi Iancuhoz a nemzetiségi törvény szövegét, de csak Bălcescunak sikerült eljutnia a hegyekbe. Vlad Lugosra indult a törvénnyel, ahol augusztus 8-án létrejött a „béke”. Bem teljhatalmánál fogva Iancu tábornokká nevezte ki és fölhatalmazta, hogy tisztikara névsorát terjessze fel hozzá a honvédseregbe való kinevezés végett. Iancu – állítólag – kötelezte magát, hogy seregét Facsét központtal összevonva a magyar kormány rendelkezése alá bocsátja.

Az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc vérbefojtása köztudott. Az erdélyi nép (magyar és román) és a történetírás a csalódott Iancunak tulajdonítja a mondást: a Habsburgoktól a románok azt kapták jutalmul, amit a magyarok büntetésül.

Az 1848–49-es magyar országgyűlés román képviselőinek nagy része a kiegyezés után ismét képviselő lett és részt vett hazánk politikai küzdelmeiben.

Horoáth Lajos

Irodalom: *Beér János:* az 1848/49. évi népképviseleti országgyűlés. Bp., 1954. – *Spira György:* A magyar forradalom 1848–49-ben. Bp., 1959. – *I. Tóth Zoltán:* Magyarok és románok. Bp., 1966. – *Victor Cheresesiu:* A balázsfalvi nemzeti gyűlés. Bukarest, 1967.

Losonci csaták 1849-ben

Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc történetében a nógrádi Losonc városa nem játszott meghatározóan jelentős szerepet, így az a két csata, mely a város területén zajlott le nincs is benne a köztudatban, a szakirodalom is csak érintőlegesen foglalkozik 1849 losonci eseményeivel. Persze nem is voltak ezek nagy, sorsdöntő ütközetek, de jelentőségük, közvetlen és közvetett hatásuk megvolt. Az egyiknek az 1849-es tavaszi hadjárat kimenetelére, a másiknak Losonc város tragikus pusztulására...

A reformkorban „beérett”, gazdasági és művelődési szempontból egyaránt virágzó, „jó és hasznos város” (Vahot Imre) történetének legmozgalmasabb, ugyanakkor legtragikusabb időszaka volt 1849 tavasza, nyara. A forradalom eszméi jó táptalajra találtak Losonc művelt polgársága, de Nógrád szabadelvű nemessége körében is. Gondoljunk csak két közismert személyiségre: Madách Imre „főbiztosra”, aki a nemzetőrség, sőt a „gerillacsapatok” (róluk még lesz szó) ellátásáról gondoskodott – meg is hurcolták érte – vagy Kubinyi Ferencre, az inkább természettudósként ismert személyiségre, aki akkortájt Losoncon lakott és a járás országgyűlési képviselőjeként megyei majd országos szinten is rendkívül aktív politikai tevékenységet folytatott.

Az 1848. március 10-én Csesztván Madách Imre és 11 nógrádi nemes által írt, Kubinyit Nógrád képviseletre felkérő levél megfogalmazásától a megyei tisztújításon és a nemzetőrség felállításán, majd őszi hadbavetésén át a decemberi gerilla-hadviselés meghirdetéséig íveltek a forradalmi év nógrádi eseményei, melyekben a losonci értelmiségiek, iparosok, kereskedők, sőt diákok is kivették részüket. A szemtanú, Jeszenszky Danó – akit többször fogunk idézni – ilyen korpépet festett: „A bekövetkezett új időszak, az országos változás természetesen e város lakóira is megrendítőleg hatott, s mindenki részvevő figyelemmel kíséré az események rohamát ... A törvény által szentesített új intézményeket itt is, mint mindenütt